

Молчанова Світлана Артемівна,
завідувачка науково-методичного відділу
Наукової бібліотеки Хмельницького
національного університету

КОЛИ ЖИВЕШ БІБЛІОТЕКОЮ

Однією з найскладніших ділянок бібліотечної справи є обслуговування користувачів, яке потребує, крім вміння оперувати ресурсною базою книгозбірні, вміння використання довідкового апарату, навичок спілкування з читачами, толерантності, терпіння, наполегливості та ще багато якостей, без яких складно працювати у відділі обслуговування - найстарішому підрозділі НБ ХНУ. За свою майже 60-річну історію процес обслуговування користувачів у бібліотеці університету зазнав значних змін, відбулася трансформація до віртуальної або дистанційної системи обслуговування. Однією з основних учасниць та ініціаторів цих змін є досвідчена фахівчиня бібліотечної справи, ветеранка книгозбірні та університету О. М. Великосельська, яка понад 35 років працює в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету (далі НБ ХНУ), слугує читачеві та книзі, завжди сповнена цікавих ідей і творчих планів.

Народилась Ольга Михайлівна Великосельська (Кохан) 11 січня 1959 року в м. Хмельницькому. Прагнення до книги та знань, відкриття нового, непізнаного були притаманні їй ще зі шкільної лави, тому після закінчення 1976 року Хмельницької спеціалізованої середньої загальноосвітньої школи № 6 вступила до Ленінградського державного інституту культури ім. Н. Крупської, успішно в ньому навчалась, отримавши у 1982 р. диплом бібліотекаря-бібліографа вищої кваліфікації. Водночас з 1977 - 1986 рр. працювала в одній з найстаріших бібліотек міста - Фундаментальній науковій бібліотеці Ленінградського технологічного інституту ім. Ленради, спочатку на посаді бібліотекаря, згодом - зав. сектору відділу навчальних абонементів. Досвід роботи в знаній бібліотеці незабаром став у нагоді молодій фахівчині, яка за сімейними обставинами повернулася до рідного міста і з серпня 1986 р. почала працювати в бібліотеці Хмельницького технологічного інституту побутового обслуговування (нині НБ ХНУ).

Розпочалась її трудова біографія в книгозбірні інституту з інформаційно-бібліографічного відділу, що дало змогу швидко оволодіти інформацією про фонд, запити читачів, отримати досвід в організації та проведенні інформаційних масових заходів. Під вмілим керівництвом С. Ф. Кручко Ольга Михайлівна швидко влилася в колектив і з перших днів активно включилася в роботу зі студентами та викладачами. І вже через два роки, у 1988 році, її було переведено на посаду зав. сектору суспільно-політичної літератури (СПЛ) у відділ наукової літератури, який очолювала досвідчена фахівчиня Т. К. Онищук. Це була важлива і відповідальна на той час ділянка роботи, адже запровадження таблиць ББК розпочалося саме з цього фонду, тому й очолити його довірили обізнаній, працелюбній та креативній особистості.

Навесні того ж року бібліотека отримала 9-ти поверхове приміщення площею 4666 кв. м. Ні на мить не припиняючи обслуговування читачів, працівники книгозбірні здійснили переїзд у новий бібліотечний корпус усього за 3,5 місяці. Ольга

Михайлівна згадувала пізніше, що всі бібліотекарі працювали майже без вихідних, величезна робота проводилася з облаштування приміщень, зокрема й читального залу СПЛ, та створення комфортних умов для роботи читачів.

Цей час ознаменувався й гарними змінами в особистому житті О. М. Великосельської, яка вийшла заміж, народила сина і після відпустки по догляду за дитиною розпочала активну роботу з удосконалення процесу обслуговування користувачів, кількість яких збільшувалася з року в рік. Варто зазначити, що сім'я - чоловік Сергій, син Іван та донька Зоя, яка народилася пізніше, стала надійним тилом та підтримкою для Ольги Михайлівни.

У 1994 році Хмельницький технологічний інститут (нині ХНУ) отримав новий статус - університету. У зв'язку з високим попитом суспільства на спеціалістів економічних сфер в університеті було створено факультет бізнесу та права, відкрито нові економічні спеціальності, збільшено кількість студентів на інженерно-економічному факультеті. Щоб задовольнити зростаючі інформаційні запити користувачів, за ініціативою тодішньої директорки бібліотеки В. М. Петрицької було проведено структурну реорганізацію: із відділу наукової літератури на базі сектору економічної літератури в серпні 1994 р. було створено відділ економічної літератури та права з двома читальними залами на 200 посадкових місць [9]. Завідувачкою відділу було призначено О. М. Великосельську, яким вона керувала п'ятнадцять років поспіль - з 1994 - 2009 рр.

За короткий час Ольга Михайлівна згуртувала колектив новоствореного відділу, ефективно організувала роботу секторів. Принцип «Читач - перш за все» був основним для бібліотекарів, тож першочерговим завданням було оперативне обслуговування, вивчення та якісне задоволення постійно зростаючих інформаційних запитів читачів, підвищення загальної культури обслуговування, адже саме компетентність і доброзичливість персоналу сприяють комфортності перебування користувачів у бібліотеці. У різні роки під керівництвом О. М. Великосельської у відділі працювали; завідувачки секторів Л. О. Сергеева, І. В. Хроменкова, Н. П. Вишнеvsька, О. З. Антонюк, В. Г. Мусевич, А. Г. Кандул; бібліотекарі Т. М. Вітюк, Г. І. Мединська, Л. М. Курганська, І. Д. Мисіна, О. Б. Казмірчук (Таланчук), Л. О. Ристева, Н. П. Незговорова, А. О. Гогільчина та ін., які з особливим теплом згадують співпрацю під керівництвом Ольги Михайлівни. В умовах обмеженого надходження літератури та великої завантаженості (за день обслуговувалося 200-250 читачів, а деякі журнали і книги видавалися до 40-50 разів) колектив відділу робив усе можливе, щоб якомога краще розкрити наявні ресурси, забезпечити якісне обслуговування читачів [2].

У 1996 р. з приходом у відділ В. О. Васишиної - професіоналки, людини творчої, неординарної, з багатим досвідом роботи в Хмельницькій обласній універсальній науковій бібліотеці, розпочалася багатолітня плідна проектна діяльність Ольги Михайлівни. У співавторстві В. О. Васишиної і художниці бібліотеки Т. М. Чернишової було розроблено авторську програму «Молодий спеціаліст ХХІ століття», яка набула широкого резонансу в університеті і за його межами, а заходи, що проводилися в рамках програми,

сприяли не лише престижу бібліотеки, але й університету загалом. Згодом у практиці роботи Ольги Михайлівни буде втілено ще не один проект, але цей перший став школою зі створення подальших проектів, запровадження і презентації в університетському середовищі.

Наприкінці 90-х рр. XX ст. в бібліотеці розпочався один з найцікавіших періодів - створення автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи (АБІС), і на початку XXI століття бібліотека університету опанувала та запровадила у практику інновації, які, зрозуміло, в першу чергу були спрямовані на покращення якості обслуговування читачів, зокрема пришвидшення пошуку інформації та обліку процесу обслуговування. Випробувальним майданчиком для цих інновацій став ВЕЛ, в якому на той час працювали і досвідчені бібліотекарі, і молоді фахівці, які під керівництвом О. М. Великосельської освоювали і запроваджували нові технології, досліджуючи їх вплив на стан роботи з читачами, передаючи досвід роботи з ПК іншим підрозділам книгозбірні.

Створенню електронного каталогу (ЕК) на фонд відділу, що став основою АБІС, передували ще два цікаві і невідворотні процеси - пересистематизація та рекаталогізація, адже на кінець XX століття фонд бібліотеки систематизувався за двома таблицями - УДК (технічна література) та ББК (суспільно-політична та економічна література), що призводило до незручностей та помилок у роботі з фондом та каталогами, а також унеможливлювало якісне введення інформації в ЕК. Тому 2001 рік став початком рекаталогізації підсобних фондів відділу, роком напруженої, незвичної, але надзвичайно цікавої для персоналу роботи. Головною метою, яку поставили перед собою працівники відділу, була не швидкість і кількість введених і відредагованих назв в електронному каталозі, а якість виконаної роботи. Найбільша увага приділялася глибокому і багатоаспектному тематичному розкриттю книг, формуванню нових тематичних рубрик та економічних понять. Іноді на одне видання вводилося до 10-18 тем. Усі співробітники відділу без винятку були задіяні в цьому копіткому процесі, завершення якого цього ж року дало змогу розпочати автоматизований облік видачі документів спочатку бібліотечним працівникам, а згодом і студентам.

Отже, ВЕЛ першим в НБ ХНУ, першим на теренах області і одним із перших серед бібліотек вишів України в листопаді 2001 року розпочав експеримент з обслуговування студентів 1-х та 2-х курсів, який через три роки завершився повним переходом відділу і всієї книгозбірні на автоматизований облік видачі документів користувачам. Впровадження комп'ютерних технологій у роботу відділу суттєво покращило якість обслуговування читачів. Передовим досвідом роботи відділу економічної літератури Ольга Михайлівна неодноразово ділилась у своїх виступах на конференціях, семінарах, на сторінках друкованих видань [10].

Статистичні показники відділу того періоду, як і по всій книгозбірні, весь час зростали. Якщо у 1995 р. кількість читачів ВЕЛ становила 6669, то в 2003 р. послугами читальних залів скористалися 12324 читачі. За 8 років (з 1995 р.) книговидача зросла в 2,2 рази і у 2003 р. складала понад 415000 примірників, що становило 32 % від загальної видачі документів по бібліотеці. Отже, автоматизація значно полегшила процес обслуговування як для читачів, так і для бібліотекарів, сприяла

скороченню черг.

Відділ економічної літератури під керівництвом Ольги Михайлівни вдало запровадив нові технології в обслуговуванні користувачів з використанням у подальшому пін-кодів у читальному залі, що дозволило відмовитися від традиційних читацьких формулярів та інших паперових форм записів про видачу документів. У підсумку 2005 року відбулася консервація усіх читацьких каталогів, адже інформація про нові надходження вводилася в ЕК, а працівники навчилися ефективно його використовувати.

Парадоксально, але глобальна автоматизація, розвиток інтернет-технологій, віртуальної системи обслуговування НБ ХНУ призвели до поступового зменшення традиційних відвідувачів бібліотеки, які через вебсайт книгозбірні отримали цілодобовий доступ до основних інформаційних ресурсів книгозбірні. Тому в 2009 році в бібліотеці було здійснено реорганізацію відділів обслуговування. Ольга Михайлівна, яка як досвідчений фахівець вміло поєднувала практику роботи з читачами з методичним та науковим її обґрунтуванням і забезпеченням, перейшла працювати на посаду вченого секретаря.

Проведення соціологічних досліджень, участь у науково-практичних конференціях, написання статей, розробка регламентуючої документації, проектів, програм, а також діяльність з презентації книгозбірні на сайтах бібліотеки та університету - це складові щоденної праці вченого секретаря. Крім того, через оптимізацію структури книгозбірні, враховуючи досвід роботи О. М. Великосельської, на неї було покладено й відповідальність за просвітницький напрям роботи бібліотеки.

Професіоналізм, доброзичливість і толерантність, привітність і комунікабельність Ольги Михайлівни сприяли плідній співпраці із завідувачами кафедр, викладачами та студентами університету, кураторами академічних груп щодо організації та проведення комплексних масових заходів, зокрема, презентацій книг викладачів ХНУ, виставок наукових досягнень, «Днів кар'єри» та просвітницьких заходів. До прикладу, в рамках програми «Молодий спеціаліст XXI століття» у 2009 р. Ольгою Михайлівною було організовано презентацію наукових праць професорсько-викладацького складу інституту економіки та управління (ІЕУ). У 2010 р. вона організувала виставку наукових досягнень студентів та молодих вчених «Від перших вершин - до наукових висот», під час якої студенти 10-ти кафедр ІЕУ презентували свої наукові успіхи та здобутки біля виставкових стендів, де були представлені їхні наукові публікації.

У 2011 році відбулася знакова подія - виставка-презентація 25-ти книг, які вийшли друком протягом 2009 - 2010 років, за участі близько 50-ти авторів кафедр ІЕУ ХНУ. Упродовж 2009 - 2011 рр. О. М. Великосельська входила до складу оргкомітету з проведення в НБ ХНУ «Днів кар'єри» в рамках програми «Молодий спеціаліст XXI століття» для студентів-випускників економічних, гуманітарних та інженерних спеціальностей. Зокрема, у 2011 році протягом листопада - грудня відбулося 5 таких заходів.

Ольга Михайлівна є також авторкою проектів «Правова культура як фактор цілісного виховання особистості» (2008 - 2012 рр.), діючого проекту «Читання книги та її популяризація в

науковій бібліотеці Хмельницького національного університету», основним принципом яких є індивідуальний підхід і увага до кожного читача, пошук нових нестандартних, інтерактивних форм популяризації книги, читання і бібліотеки серед студентів.

Активно сприяє Ольга Михайлівна творчій співпраці наукової бібліотеки з кафедрою української філології, студентським літературним театром «Глорія». За останні 10 років були започатковані інноваційні форми проведення просвітницьких заходів, як-от: «Літературно-мистецькі проекти», «Презентація творчих студентів: поетів і театралів», «Душа, окрилена мистецтвом...»; національно-мистецькі форуми, брейн-ринги, конкурси читців, перформанси, оксфордські дебати, культурно-освітній сторітеллінг, поїздки Шевченківськими місцями, театралізовані вистави, Фестиваль патріотичного Українського Слова, літературні флешмоби та багато інших креативних проектів. У 2020 р. започатковано новий формат проведення просвітницьких заходів в умовах пандемії COVID-19 у режимі онлайн у застосунку ZOOM та в режимі Skype-зв'язку.

Ольга Михайлівна бере активну участь у науковій роботі книгозбірні, є автором понад 20-ти фахових публікацій, розробницею Програми розвитку наукової роботи «Розвиток ресурсної бази наукової бібліотеки Хмельницького національного університету в умовах інформаційного суспільства на 2015 - 2020 роки». Своїм досвідом проведення просвітницьких та інформаційних заходів у рамках проектів і програм Ольга Михайлівна ділиться на сторінках 'фахових журналів з бібліотечної справи, в матеріалах конференцій, в інформаційному бюлетені «Бібліотека в інформаційному просторі», у ЗМІ [3, 4, 5].

У 2015 - 2017 рр. Великосельська О. М. обіймала посаду завідувачки науково-методичного відділу. Згодом, сприяючи розвитку професійної кар'єри молодих спеціалістів, перейшла на посаду провідного бібліотекаря. Варто зазначити, що Ольга Михайлівна завжди займає активну життєву позицію і бере участь у суспільному житті колективу - від підготовки ювілейних заходів до участі в самодіяльності та створенні відеороликів про життя рідної книгозбірні.

За багаторічну сумлінну працю, високу професійну майстерність, вагомий внесок у розвиток бібліотечної справи, забезпечення інформаційних потреб мешканців Хмельниччини О. М. Великосельська відзначалася грамотами та цінними подарунками МОН України, Хмельницької обласної ради, Хмельницької міської ради, неодноразово Хмельницького національного університету. У 2014 р. була занесена на Дошку пошани університету.

З біографій людей у подальшому складається історичний портрет того чи іншого періоду, епохи, покоління. Професія бібліотекаря дуже давня, яка в останні часи активно трансформується і покладає великі вимоги на бібліотечного працівника. Тому важливо зберігати інформацію про людей, які працювали і працюють сьогодні в бібліотечній сфері, адже їхня робота завжди потрібна суспільству, відкриваючи йому найціннішу скарбницю знань - КНИГУ, за допомогою якої із покоління в покоління, віками та тисячоліттями сіється зерно доброго, розумного, вічного. А оберігають та доносять ці знання

скромні бібліотекарі, зокрема такі особистості, як Ольга Михайлівна Великосельська.

Список використаних джерел:

1. Бібліотека в освітньому просторі : інформ. бюл. - Хмельницький: ХНУ. (2005). - URL: http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/byuleten.htm (дата звернення : 20.05.21).
2. Бібліотека університету: витоки та сучасність : зб. наук. ст. та матеріалів, присвяч. 50-річчю з дня заснування наук. б-ки ун-ту / редкол.: О. Б. Айвазян та ін. - Хмельницький : ХНУ, 2012.-296 с.
3. Великосельська О. М. Культурно-просвітницька робота бібліотеки як основа створення інтелектуального та культурного середовища університету. Просвітницька діяльність бібліотек вищої школи: проблеми, пошук, перспективи : матеріали наук.-практ. конф., 20 квіт. 2016 р. / редкол.: О. О. Мацей, С. А. Молчанова, О. С. Нечипорук; гол. ред.: О. Б. Айвазян. - Хмельницький: НБ ХНУ, 2016. - URL : http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/4659/1/konf_2016.pdf (дата звернення : 25.05.21).
4. Великосельська О. М. Проект популяризації книги, читання і розвитку читацької культури студентської молоді та методи та форми його реалізації в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету // Книги і бібліотеки в глобалізованому світі (до 100-річчя Подільського державного аграрно-технічного університету) : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 15-16 трав. 2019 р. - Кам'янець-Подільський : ПДАТУ, 2019. - С. 90-100.
5. Великосельська О. М. Фестиваль патріотичного українського слова - дієва форма виховання сучасної молоді / О. М. Великосельська, Т. П. Коваль // Бібліотека. Книга. Наука : матеріали наук, семінару (Київ, 24-25 квіт. 2019 р.). - Київ : КНУКіМ, 2019. - Вип. 2. - С. 18-22.
6. До 50-річчя заснування університету: бібліогр. покажч. - URL: http://lib.khnu.km.ua/infres/bibliogr/dor/pro_HNU_NEW.htm (дата звернення : 20.05.21).
7. Кадри для служби сервісу. Становлення та розвиток університету (1967 - 1994 рр.) : зб. док. і матеріалів / упоряд.: І. Х. Ткачук, Ю. С. Земський. - Хмельницький : ХНУ, 2007. - 612 с.
8. Наукові публікації працівників бібліотеки ХНУ за 2001 - 2020 роки. - URL: http://nb.khnu.km.ua/aboutLibrary/naukova_robota/nauk_prac_HNU.php (дата звернення : 10.05.21).
9. Петрицька В. М. Невичерпне джерело знань університету. Сторінки спогадів і роздумів директора НБ ХНУ (1984 - 2005 рр.). Бібліотека університету: витоки та сучасність : зб. наук. ст. та матеріалів, присвяч. 50-річчю з дня заснування наук. б-ки ун-ту. - Хмельницький, 2012. - С. 42-76.
10. Скарбниця знань університету. (До 40-річчя бібліотеки Технологічного університету Поділля) / уклад.: О. Б. Айвазян, К.чА. Чабан. - Хмельницький, 2002. - 130 с.